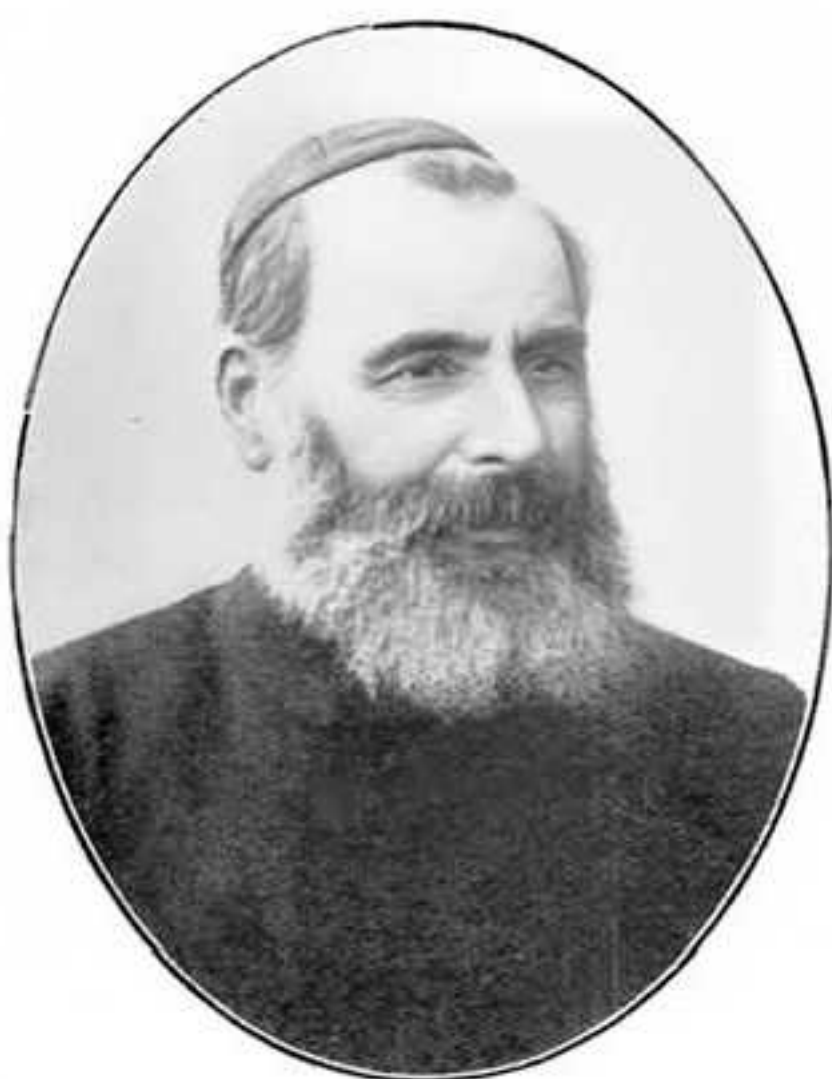

LICHTENSTEIN RABBI ÚTJA

RABBI LICHTENSTEIN.

Tóth Gergely
LICHTENSTEIN RABBI ÚTJA

Tóth Gergely

LICHTENSTEIN RABBI
ÚTJA

EVANGÉLIUMI KIADÓ

Magyar kiadás
© 2023 Evangéliumi Kiadó és Iratmisszió
© Tóth Gergely, Wintermantel Balázs

Sion sorozat
„Sionért nem hallgatók”
(Jesájá/Ézsaiás 62,1)

A sorozatot szerkeszti Tóth Gergely és Wintermantel Balázs.

A szerkesztők köszönetet mondanak Kövér Andrásnak
a fordításban nyújtott segítségével.

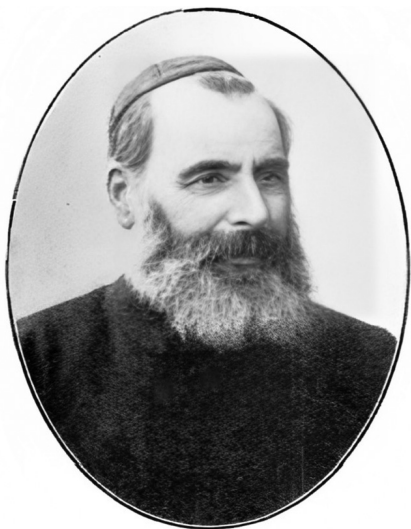
Lichtenstein rabbiról és a magyar zsidóság más tanúságtevőiről
az alábbi honlapon érhetőek el további anyagok:
<http://www.izrael-immanuel.net>

A tanulmány 2013-ban született, majd 2020-ban jelentősen
kiegészült részben kutatások, részben később megjelent és fellelt
források felhasználásával.

ISBN 978-615-6209-43-6

A kiadásért felel az Evangéliumi Kiadó és Iratmisszió
1066 Budapest, Ó utca 16.
www.evangeliumikiado.hu
Felelős szerkesztő: Lemperger Róbert
Tördelés: K. Ór Erzsébet

Készült: Promédia Reklám Kft. (2023.)
Felelős vezető: Király Attila

RABBI LICHTENSTEIN

Forrás: Two Letters; or, What I Really Wish,
Hebrew Christian Testimony to Israel, belső borító

„Sok keresés és kutatás, valamint az idők jelének szigorú megfigyelése után, támaszkodva az ó és új szövetségi Szentírás ismeretére, mélyen gyökerező eszményemmé, dönthetetlen meggyőződésemmé vált, hogy Krisztus Izraelnek megjövendölt Messiása, a világnak üdvözítője s hogy az Ő személyében Izraelnek megbékélése és igaz megdicsőülése beteljesült...”¹

---

1 Lichtenstein Izsák: *Zsidók tükre*, 4. o.

TARTALOM

1. A RABBI ÚTJA A MESSIÁS FELISMERÉSÉIG	9
Felismerés az Újszövetségből	12
A tusakodás évei	19
2. 1886 – A MESSIÁS NYILVÁNOS MEGVALLÁSA	23
A Talmud a vádlottak padján	23
Az én bizonyságom	25
Szeretet és megtérés	30
3. MESSIÁSI ZSINAGÓGA TÁPIÓSZELÉN	34
Két levél vagy „Amit én tulajdonképpen akarok”	34
Fogadtatás a zsidóságban és a keresztyén világban	40
4. A KÖRÜLMETÉLKEDÉS APOSTOLA	51
Kinyílik a világ – a Hebrew Christian	
Testimony to Israel	51
Kérelem a zsidó olvasókhöz és a Zsidók tükre	58
Találkozási pontok a zsidóságban és a keresztyénségben	62
Egy titok a Talmudból	64
A bemerítkezés problémája	69
Utolsó évei	72
5. A RABBI ELHÍVÁSA, HELYE	
AZ ÜDVTÖRTÉNETBEN	78
Lichtenstein rabbi, Rabinovics és Herzl	78
A rabbi üdvtörténeti helye	82
A rabbi szellemi öröksége családjában	85

6. LICHTENSTEIN RABBI (MEGTALÁLT)	
KÜLÖNBÖZŐ NYELVŰ RÖPIRATAINAK LISTÁJA	96
7. FORRÁSIRODALMAK	98
Lichtenstein rabbi hivatkozott írásai	98
Hivatkozott magyar és külföldi források	100

A RABBI ÚTJA A MESSIÁS FELISMERÉSÉIG

1.

rész

Lichtenstein Izsák¹ (polgári nevén Ignác²) 1825. április 9-én³, szombaton született Szenicén⁴. Ez a nap a

- 1 Lichtenstein Izsák rabbival egy időben élt és alkotott Jechiel Zvi Herschensohn-Lichtenstein, egy román haszid zsidó, aki ugyancsak felismerte Jézusban a Messiást. Izsák rabbihoz hasonlóan fontos személyisége korának, 1885-től a lipcsei Institutum Judaicum munkatársa. Neveik hasonlósága miatt gyakran összekeverik őket. Ezt elősegítette az is, hogy műveiken a nevük rövidítve szerepel, és a „I” betű gót betűs alakja ugyanolyan, mint a „J” (tehát mindkét nevet így rövidítik: J. Lichtenstein). Emiatt sok könyvtári katalógus összekeveri a két személyt.
- 2 Alapos levéltári kutatások folytak a rabbi nevére vonatkozóan, mert Izsák és Ignác néven is ismert a rabbi. A pecsétlenyomata, anyakönyvekben szereplő adatai, aláírása szerint a fentiek állapíthatók meg. (Marton, 2013. 177–178. o.)
- 3 Születési ideje tekintetében két dátumot is számontartanak, de a sírján lévő felirat alapján az 1825-ös év a valós időpont. A rabbi maga is említi születési idejét egyik röpiratában, a Zsidók tükrében. Ennek német nyelvű változatát írta meg először, melyben ez szerepel: „1895. április 9-én – hetvenévesen – elértem a zsoldáros korát.” (Rabbi Lichtenstein, Isaak: Judenspiegel [Zsidók tükre], 34. o.) A magyar változatban már így fogalmaz: „1908. április 9-én 83 éves lettem, tehát a zsoldáros korát meghaladtam” (Zsidók tükre 27. o.). A röpiratot valószínűleg 83 éves korában írta meg magyarul, vagy ekkor dolgozta át. David Baron is említi, hogy a rabbi 1895. április 9-én töltötte be a 70. életévét. (The Scattered Nation, Hebrew Christian Testimony to Israel, vol. 5., 1896. jan. 118. o. – a lap egyes számai elérhetők az Interneten: https://vineofdavid.ffoz.org/remnant-repository/david_baron/ és <http://www.izrael-immanuel.net/?p=5111> [20.08.18].)
- 4 Szenice ma Szlovákiában fekszik. Ónody Péter kutatása alapján az alábbi forrást jelöli meg: MAZSIHISZ Szertartási Osztály, Lichtenstein Ignác halotti anyakönyvi bejegyzés (1908. évi könyv, 269. o., 1840-es folyószám). „Édesanyját Rubert Fanninak hívták, édesapja

zsidó naptár szerint 5585. niszán hónap 21-re esett, peszáh hetedik napjára.⁵ Apját a nikolsburgi zsinagógában alkalmazták tanítóként. „Nagyon kevés fizetése volt, és a körülbelül 15 tagból álló család rettentően nyomorban élt. Lakásuk egyetlen szobából állott, mely egyaránt szolgált konyha, nappali és hálószoza céljaira. A szörnyű nyomor arra készítette a szülőket, hogy gyermekeiket, mihelyt tehetik, szárnyukra eresszék, hogy maguk gondoskodjanak eltartásukról. A legidősebb fiú Izsák volt. Kilencéves korában, mikor elvégezte elemi iskoláit, édesanyja kézen fogta és kivezette a városon kívül, megtöltött egy palackot vízzel egy meszes gödörből, egy cipót nyomott a kezébe, zsebkezdőjébe bekötött 25 fillért, esetleges előre nem látható kiadások fedezésére, és útnak bocsátotta, hogy vegye nyakába a nagyvilágot, és tudós rabbik lábainál folytassa tanulmányait, mint talmud bócher. Az ilyen vándor talmudtanulóknak buzgó zsidó családok szoktak volt néha szállást és ebédet adni, s ennek fejében kisebb-nagyobb szolgáltatásokat kívántak meg tőlük. Izsák is végigszolgált sok családot, volt házitanítótól-pezstonkáig minden, s éjszákakon keresztül szorgalmasan tanulta a tórát (Mózes könyveit), hogy felvegyék rabbinövendéknek.”⁶ A szülők reménysége beteljesült, mert fiukból tényleg rabbi lett, és talán épp a viszontagságokkal teli gyer-

---

Lichtenstein Mór volt.” Budapest Főváros Levéltára, Lichtenstein Ignác polgári halotti anyakönyvi bejegyzés (1908. évi A805-ös tekercs, 469. o., 2811-es folyószám) Ónody, 2014. 46–47. o.

5 Lancaster, 2013. 7. o.

6 Draskóczy, 1932. 67-68. o.; Diós, 1937. 12–13 o.

mekkorból merített hatalmas erőt a tanuláshoz, mert „...diplomáját (semichá) már húszéves kora előtt (1843) megkapta.”⁷

Előbb Szarvason volt rabbi⁸, majd végleg Tápiószelére került, és ott szolgált kerületi rabbiként több mint 35 évig. 1854. április 26-án feleségül vette a Tápiószelén született Hoffer Fánit⁹, akivel boldog házas-

7 Két igaz izraelita 7. o. Az elmúlt években Lichtenstein rabbi neve a *Két igaz izraelita életútja* című könyv révén vált ismertté Magyarországon, melyet az Evangéliumi Kiadó több ezres példányszámban jelentetett meg. A könyv Lichtenstein rabbi életéről szóló első része lényegében a Harald Fölsch által kiadott *Die Weisheit ruft, Zeugnisse von Rabbinern* című füzet fordítása. Ennek eredeti angol kiadása több címen megjelent. Korábban, *Good News, The Magazine with a Message, Special Rabbis' Edition*, Editor: Rev. Sean O'Sullivan, Johannesburg; az újabb kiadásban, *Rabbis meet Jesus the Messiah*, Internet: <https://www.messianicgoodnews.org/rabbi-isaac-lichtenstein/>, [20.08.18]. E füzetben egy fejezet szól Lichtenstein Izsákról, melynek szerzője Dr. Henry Einspruch. A zsidó származású Einspruch (1892-1977) a *When Jews face Christ* könyvében írt Lichtenstein rabbiról (When Jews face Christ, American Board of Missions to the Jews, Brooklyn, 1939.). Einspruch evangélikus missziós lelkészként Argentínában kapcsolatba került az oda menekülő Emanuel Lichtensteinnel, a rabbi unokájával is (lásd *A rabbi szellemi öröksége családjában* fejezetet). Einspruch cikke nagyrészt egyezik a két kortárs, David Baron és Ragnvald Gjessing nekrológiájával. David Baron, a Hebrew Christian Testimony to Israel (a továbbiakban: HCTI) egyik alapítója a rabbi hatalmas barátjává vált Jesua felismerése után (lásd a *Kinyílik a világ* fejezetben), Gjessing a norvég misszió budapesti munkatársa volt.

8 A Szarvason töltött évek (1861–1864) előtt már valószínűleg szolgált Tápiószelén vagy más hitközségben. A források többször említik rabbiként negyven évig tartó szolgálatát. Mivel hivataláról 1892-ben mondott le végleg, ezért 1861 előtt feltehetőleg már szolgált Tápiószelén vagy valahol máshol. Tápiószelzei szolgálatára utalhat 1854-ben Hoffer Fánival kötött házassága, aki Tápiószelén született. (Marton, 2012. 181. o.)

9 Marton, 2013. 179. o.

ságban éltek. Több gyermekük született, akik közül egy fiú és három lány élte meg a felnőttkort.

A rabbi szolgálati helye, Tápiószele a 19. század végén egy körülbelül 10 ezer főt számláló kisváros volt Budapest közelében. A zsidó hitközség százéves múltra tekintett vissza, és a rabbi működésének idején a környező falvakkal együtt körülbelül 300-350 lélek tartozott¹⁰ a zsinagógához. A szomszédos hitközségben, Nagykátán szolgált a rabbi testvére, Lichtenstein Ábrahám Jákob¹¹. Ebben a környezetben élte le a rabbi életének nagy részét, viszonylagos csendességben, visszavonultságban.

FELISMERÉS AZ ÚJSZÖVETSÉGBŐL

„Töviseket kerestem, és rózsákat szedtem, kavicok helyett gyöngyöket fedeztem fel, földöntúli kincseket...”¹²

„Tevékenysége kezdetén, egy zsidó tanár egy német Bibliát mutatott neki. Amikor megtalálta benne Jézus Krisztus nevét, a legnagyobb felháborodással repítette a könyvet a szobán keresztül, úgyhogy az, más

---

10 1881. évi népszámlálás szerint Tápiószelén 189 izraelita élt. A hitközséghez tartozó Tápió-Györgyén 108, Rékáson 65, Uj-Szászon 18 izraelita lakott. Ez egy 380 fős hitközséget jelentett abban az évben (Népszámlálás, 1882. 207. o.; Zsidó Lexikon 882. o.; Egyenlőség XI. évf. 35. szám. 1892. aug. 26. 9-10. o.)

11 Ő adta össze testvérét a tápiószelei Hoffer Fánival. Az anyakönyvi adatok szerint 1890-ben meghalt, négy évvel az után, hogy Izsák rabbi nyilvánosan megvallotta hitét. (A halál ideje, helye: 1890. február 5. Nagykáta; Marton, 2012. 40. o.)

12 Lichtenstein, Isaak: *Judenthum und Christenthum* 7. o.

könyvek mögött, egy polcon kötött ki. A tanárt pedig ezután kemény feddésben részesítette¹³, amiért ilyen könyv van a birtokában.”¹⁴ Aztán a dolog teljesen feladásba merült.

Évtizedekkel később mégis ez az Újszövetség vált kulcsfontosságúvá a rabbi életében. Az Örökkévaló különös módon keltette fel kíváncsiságát. 1882-ben a tiszzaeszlári vérvád felszította Magyarországon az antiszemizmust. Egy kislány eltűnése és halálának tisztázatlan körülményei féktelen indulatokat váltottak ki a zsidósággal szemben. Tiszaeszláron „1882. április 1-jén megöltek egy keresztyén¹⁵ kislányt, Solymossi Esztert. Feltételezték, hogy a zsidók a vérét a pászka ünnep alkalmával rituális célokra használták, és ezért 12 zsidó férfit, valamint egy zsidó nőt bebörtönöztek. Különösen tragikus volt, hogy Moritz Scharfot, a zsinagóga gondnokának kisfiát a rendőrpáncsnok napokig elszakította a szüleitől. Megfélemlítéssel és kínzásokkal egy hazug történe-

13 Sokkal később így ír erről: „Az Újszövetséget mint a büszkeség legzavarosabb forrását, mint az önteltség, a gyűlölet, az erőszakoskodás leggonoszabb formáját bélyegeztem meg, amikor azonban véletlenül vagy inkább Isten rendelésére kinyitottam az Újszövetséget – amit körülbelül harminchárom éve vettem el egy zsidó tanártól azért, hogy ne olvassa – akkor különös módon, csodálatosan meghatódva éreztem magam...” (Judenthum und Christenthum 7. o.)

14 Két igaz izraelita 7. o.; vö. Baron, 1909. 2. o.

15 A rabbi a „keresztyén” formát használta a keresztyény helyett. A keresztyén szó az eredeti forma, ami meghonosodott hazánkban. A keresztyén szó alapja a görög krisztianosz, ami Krisztus követőjét, tanítványát jelenti. A görög szó a szláv nyelveken keresztül került a magyarba. A hívők szóhasználatában ez még ma is él, de a rabbi idején a protestánsok még következetesebben használták a keresztyén formát.

tet szuggeráltak be neki a kislány meggyilkolásáról, hogy ő, mint főtanú léphessen fel a saját édesapja ellen.

Ebben a szorongatott időben sok igazi keresztyén felemelte a hangját a gonosz vád ellen, közöttük tekintélyes férfiak, mint pl. Dr. Franz Delitzsch, a lipcsei egyetem ismert professzora. Védték a zsidókat, és a legélesebben elítélték az antiszemiták istentelen magatartását, amely szöges ellentétben állt Jézus tanításával, aki a legmagasabb zsidó etikát tanította. Mint oly gyakran, ez a vérvád is hamisnak és alaptalannak bizonyult, és 1883. augusztus 3-án felmentéssel¹⁶ végződött.”¹⁷

Tiszaeszlár légvonalban körülbelül 140 km-re fekszik Tápiószelétől. Nem lehetetlen, hogy a rabbi ismerte az eljárás vádlottjait vagy az ottani hitközség más tagjait, és ezért személyesen is érintette az ügy. Delitzsch írásainak elolvasása után a rabbi megkereste az évtizedekkel korábban elhajított Újszövetséget. Ezzel kezdődött el a fordulat az életében, amiről később így ír:

„»Gyakorta nyomorgattak engemet ifjúságomtól fogva, mondja Izrael« (129. Zsolt).

Nem szorul hosszas magyarázatra, hogy a zsoltár eme rövid szavai híven tükrözik vissza ama keserű tapasztalatokat és szomorú benyomásokat, melyek nekünk, kik az idősb nemzedékhez tartozunk, ifjú-

16 Eötvös Károly (1842–1916) író, politikus és ismert ügyvéd képviselte az ügyben a zsidó vádlottakat. A per történetét A nagy per c. írásában dolgozta fel.

17 Két igaz izraelita 7-8. o.

ságunk óta a minket környező keresztyének között osztályrészünkké lettek. A keresztyén gyermekek részéről gúnyban, megcsúfoltatásban részesültünk. Még emlékszem a felénk röpülő kövekre, ha az iskolát elhagytuk, vagy midőn fürdés közben tehetetlenül néznünk kellett, szegényes ruháinkat miként vetik a vízbe. Sírva láttam, hogy egy úgynevezett »gentry« atyámat csak azért, mert egy szűk ösvényen nem elég gyorsan tért ki, földhöz vágta. De mire való a hosszadalmasság, mikor e szomorú dolgok köztudomásúak...

...nem lehet csodálni, ha arra a nézetre jutottam, hogy Krisztus az, aki a keresztyénekben ellenünk zsidók ellen dühöng, s rettegve láttam benne a zsidók veszedelmét meg átkát... Így nőttem fel, így vénültem meg. Az igazi és névleges keresztyének közt különbséget nem ismertem.

A keresztyénséget saját forrásából nem ismertem.

Elég sajátságos, hogy csak a *tiszaeszlári* rémtörténet alkalmából férköztem az újszövetség közelébe. Ismeretes dolog, hogy a tisztaeszlári bűnper minden zsidógyűlölőt kicsalt rejtekéből, s mint a régi időkben, ismét felhangzott a kiáltás: »Üsd a zsidót!« Nagy volt a dühöngés; a kolompások közt olyanok is voltak, kik piszkos üzemök köpenyéül Krisztust és annak tanítását használták fel.

Ezen üzemekkel azonban egyebek közt kiváló keresztyének is szembeszállottak, s több lángoló iratban óvó és kárhóztató szót emeltek az antiszemiták utálatos és hazug áskálódásai ellen. Ezen zsidóvédő

iratokban gyakran bukkantam helyekre, melyekben Krisztus emberboldogítónak, békefejedelemnek, Megváltónak, evangéliuma pedig minden nemzet javára a szeretet és élet szavának magasztaltatik. Bámultam; szemeimben és érzéseimben sem bízva, egy újszövetségi Szentírást, melyet mintegy 40 év előtt valamely zsidótanító kezéből méltatlankodva kaptam, a sutból előkerestem, lapozgatni és olvasni kezdtem.

Mit mondjak a szerzett benyomásról? Még csak felét sem mondták nekem az előlem eddig elzárt könyv nagyságáról, hatalmáról és fenségéről. Minden oly újnak tűnt előttem, s mégis úgy tetszett, mintha valamely kedves régi ismerősöm, mindennapi poros ruháját levetve, díszöltönyében jelent volna meg előttem »mint egy megékesített vőlegény és mint egy menyasszony feldiszítve az ékszereivel«.

»Óh mily szépek a hegyeken az evangéliumot hirdetőnek lábai, aki békességgel hirdet, örömet mond a jóról, szabadulást prédikál, ki azt mondja a Sionnak: Uralkodik a te Istened!« (Ézs 52,7)

Ez sugárzott felém az újszövetségből.”¹⁸

„Minden sorából, minden szavából zsidó szellemiség áradt: világosság, élet, erő, kitartás, hit, reményesség, szeretet, tisztaság és Istenbe vetett határtalan, rendíthetetlen bizalom; jótétemény nagy bőségben, mértéktartás egészen az önmegtágadásig, megelégedettség a szükségeken túl is, együttérzés, barátságosság, mások tekintetbe vétele, de ugyanakkor

¹⁸ Zsidók tükre 4-6. o.

rendkívüli szigorúság az embernek saját maga iránt. Mindez megtalálható volt az egész könyvben.

Minden nemes alapelv, minden tiszta erkölcsi tanítás, minden patriarkális erény, amelyek Izráelt virágkorában díszítették, s amelyek bizonyos mértékben még ma is díszítik Jákób utódait, mindezt tovább fejlesztve és egyszerűvé téve megtaláltam ebben a könyvben...

Amikor így, zsidó lelkiismeretemmel világos megértésre jutottam, felkerestem hasonló gondolkodású, bizalomra méltó barátaimat. Egyesek egyszerűen nevettek rajtam, miközben mások komolyan figyelmeztettek a veszélyre, a vitákra és a kellemetlenségekre utaltak. Ez lenne ugyanis egy ilyen hihetetlen elmélet kikerülhetetlen hatása, amit egy érthetetlen rabbi ad elő. Emlékeztettek az én természetes, visszafogott temperamentumomra is, hogy én egy csendes, visszavonult életet részesítek előnyben; irományaimra; háborítatlan házi és családi békességemre – majd azt tanácsolták, hogy hallgassak.

De mindez hiábavaló volt!

»Mert amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj«
(Máté 12,34).

»Rászedtél, Uram, és én hagytam, hogy rászedj. Megragadtál, hatalmadba ejtettél! Nevetnek rajtam egész nap, engem gúnyol mindenki. Ahányszor csak megszólalok, kiáltanom kell és hirdetnem, hogy erőszak és elnyomás uralkodik. Az Úr Igéje csak gyalázatot és gúnyt szerzett nekem egész nap. Azt gondoltam, nem törődöm veled, nem szólok többé az ő nevében. De per-

zselő tűzzé vált szívemben, csontjaimba van rekesztve. Erőlködtem, hogy magamban tartsam, de nincs rajta hatalmam» (Jeremiás 20,7-9).¹⁹

Dießes Brief der Lieber Liebhaber
und meine Bekanntheit ist mir sehr
wichtig und schön, denn es ist in mei-
nem Glauben und Glauben und ich
nam freierwillig mich annehmen und ich
fühle mich sehr froh und glücklich und
gottlichen Göttern Israels, in meinem
Göttern Gottes Christus

Dießes übergeben ist diesen mir
Bis zur unerschütterlichen Göttern, der
im Göttern mich annehmen wird über
dies Göttern, als Göttern der unerschütterlichen
Göttern Göttern, meine Göttern Göttern

Göttern Göttern Göttern Göttern Göttern
Reo Schönberger das mit meinem Göttern
Göttern Göttern Reo Baron in der Göttern Göttern
Göttern Göttern Göttern Göttern Göttern
Göttern Göttern Göttern Göttern Göttern
Göttern Göttern Göttern Göttern Göttern

Budapest am 9 September 1896

Rabbi Lichtenstein

Kép forrása: Baron, 1909. 2. o.

19 Lichtenstein Izsák: Két levél vagy „Amit én tulajdonképpen akarok” –
In. Két igaz izraelita 24-25. o.

Lichtenstein rabbi az alábbiakat írta annak az öreg Bibliának az előzéklapjára, amely megtérésében döntő szerepet játszott:

„Ez a Könyvek Könyve, az Ó- és Újszövetség, kétszeresen kedves és becses számomra, mert megújította ifjúságomat szürke öregségemben, ezért érzek örömet, boldogságot és újjászületést Izrael mennyei Megváltójában – Üdvözítőmben, Jézus Krisztusban. Most odaajándékozom ezt a kincset, amelytől mindedig nem tudtam megválni, és amely szellemben elkísér majd a síron túlra, legmelegebb hálám jeleként az egyik legállhatatosabb és leghűségesebb barátomnak, Schönberger lelkipásztornak, aki nagyra becsült testvérével, Baron úrral vigasztalást hozott életem legszomorúbb napjaiban és békét drága fiainak halálos ágyán.

Budapest, 1896. szeptember 7.”²⁰

A TUSAKODÁS ÉVEI

1883-ban az Újszövetség alapos tanulmányozása után jutott el a rabbi arra a visszavonhatatlan felismerésre, hogy Jesua a zsidók megígért Messiása.²¹ Ez egy új, addig nem ismert örömet hozott az életébe, amiből egészen haláláig táplálkozott a legnehezebb időkben is. De az igazságnak egyben sokkoló hatása is volt. Hisz ha Jesua Izrael Messiása, akkor hogy lehetne tovább csendben élni és elhallgatni ezt az igazságot?

²⁰ Baron, 1909. 2. o.

²¹ uo.

„Miért tagadnám? Hogyan hallgathatnám el? Le kellett győződnöm önmagam, és ez nagy lelki tusakodásba, gyötrődésbe került; a toll remeg a kezemben, a szívem reszket bensőmben amiatt, hogy nyilvánosan írok arról, ahogy gondolkozom, érzek, és arról, amit megértettem.”²² – írja a rabbi első füzetei egyikében.

A Mindenható munkálkodni kezdett a rabbi szívében, és talán önkéntelenül is elkezdte keresni annak útját, hogy a népéhez szóljon. A 19. század közepétől megjelent Magyarországon a Skót Szabadegyház zsidómissziója²³, amelynek ezekre az évekre már több komoly gyümölcse volt. Az akkori magyarországi felekezetek, szolgálatok közül leginkább „ők beszéltek a zsidók nyelvét”. Így nem véletlen, hogy Lichtenstein rabbi 1884 nyarán Andrew Moodyt, a szolgálat miszisionáriusát kereste fel Budapesten. Az első találkozót 1885-ben több beszélgetés követte, melyekről Moody az éves jelentéseiben beszámolt: „Titokban jött, és bár megmondta, hogy rabbi, először habozott, hogy elárulja-e a nevét, és azt, honnan való. Kezdetől fogva arról beszélt, hogy szeretne nyája mellett maradni. Nem akart a zsidóságtól eltávolodni. Azzal érvelt: vajon Jézus nem zsidó volt?” – emlékszik vissza Moody a találkozóikra.²⁴ A kapcsolat idővel erősebb, bizalmasabb lett kettejük között. Moody buzdí-

22 Lichtenstein, Isaak: Die Liebe und die Bekehrung (Szeretet és megtérés), Ein sehr ernstes Wort zu sehr ernster Zeit 1. o.

23 A Skót Szabadegyházról és magyarországi tevékenységéről lásd az Egy rabbi és egy zsidó család útkeresése c. könyvet (Evangéliumi Kiadó, Budapest, 2019.).

24 Kjær-Hansen, 2007.

totta a rabbit, hogy fogalmazza meg röpiratokban új látását a Messiásról.

A rabbi felbátorodott, és megújult látása a tápiószzelei szolgálatában is kezdett megjelenni. „Zsinagógájában »idegen és új tanításokat« kezdett prédikálni, amelyek érdekelték és meglepték hallgatóit. Végül már nem tudott tovább hallgatni. Amikor egy szombatnapon Krisztus példázatát prédikálta a megszelt sírról, nyilvánosan megvallotta, hogy témáját az Újszövetségből vette, és úgy beszélt Jézusról, mint az igazi Messiásról, Izrael Megváltójáról. A vének megdöbbenek és megrökönyödéssel néztek rá; de továbbra is tisztelték és szerették.”²⁵ Az egyre bátrabb fellépés mellett lassan eltökélte szívében, hogy felhívást intéz népéhez is. Felveti a „Krisztus-kérdést”, ahogy abban az időszakban nevezték.

A későbbi írásaiból is visszatükröződik az a harc, amit ezekben az években vívott önmagával. A *Zsidók tükrében* írja le, amit akkoriban sokszor végiggondolhatott:

„Drága hitfeleim! Általában véve az a feltevés uralkodik, hogy azok a zsidók, akik Krisztusnak hódolnak s őt vallják, ezt csak világias okokból, önzésből, tehát színleg cselekszik. Korábban magam is így vélekedtem; de mióta meggyőződtem, hogy kicsoda az a Krisztus, s mily összeköttetés van közte s a törvény és próféták valamint az Izraelnek adott egész isteni kinyi-

---

25 Két igaz izraelita 10. o.; Baron, 1909. 5. o.

latkoztatás közt, minden korábbi előítéletem eltűnt. Mikor az eredeti forrásból megértettem, hogyan teljeseznek be a törvények és próféták az ő személyében, s hogy ő mindezeknek célja és koronája, szemeimről lehullt a hályog s előttem sugárzott a »király az ő szépségével«. Legyen bár mégannyi zsidó, ki haszonlesésből lesz keresztyénné, de viszont vannak mások, kik vallásos, benső meggyőződésből lesznek azokká. Vannak s voltak minden időben zsidók, kik komolyan s az üdv után vágyódva olvasták Krisztus evangéliumát, akik felé az evangéliumból Krisztus fénykoronával sugárzik elő, kik testtel-lélekkal neki odaadják magukat s áldozatkész hittel hozzá ragaszkodtak.”²⁶

Lassanként mindennél erősebbé vált benne a vágy, hogy népének megmutassa Messiását. Pál apostolhoz hasonlóan a rabbi is bizakodott, hogy így talán megmenthet közülük némelyeket. A szeretet legyőzte a félelmet.

A zsidóság „beteg” – írta fiának –, „már kétezer éve. Hiába keresett gyógyulást és segítséget orvosainál, és hiába költekezett. Hiszen csak hit által lehet gyógyulásra találni, a Jézussal való kapcsolat, a Jézusból kiáradó erő által. *Szeretném Jézushoz utasítani őket* – aki mennyei dicsőségében és istenségében él, aki felemeltetett az örökkévalóságba mint Megváltó, Messiás és Békesség Fejedelme.”²⁷

²⁶ Zsidók tükre, 6–7. o.

²⁷ Két levél 34. o.

1886 – A MESSIÁS NYILVÁNOS MEGVALLÁSA

2.

rész

A TALMUD A VÁDLOTTAK PADJÁN

„...itt van az Emberfia, a világ Üdvözítője, aki arra hivatott el, hogy a népek világossága, a nemzetek tanítója, a Sínai kinyilatkoztatás őre és kincstárnoka – Isten Helyettesítője legyen a Földön.”²⁸

1886-ban három röpiratban vallotta meg, hogy Jesuában ismerte fel Izrael megjövendölt Messiását. Ezek közül az első füzet *A Talmud a vádlottak padján* volt. Ebben az évben a rabbi körülbelül három éve volt hívő, a röpiratok azonban megmutatják, hogy milyen mély belső küzdelmeken ment keresztül, és milyen felismerésekre jutott. E három írásból világosan kiderül, hogy az Újszövetséget eredendően zsidó nézőpontból értette meg.

Lichtenstein rabbi hasonló felismeréseken ment át, mint nagy „rabbi elődje”, Saul, azaz Pál apostol. Az apostol sokat foglalkozik leveleiben a Tórával (a Tan-nal, a törvénnyel). A hatalmas öröm mellett neki is megrázkódtatás volt a találkozás a Messiással. Hisz utána egész addigi életét, pályafutását rabbiként, elképzeléseit, a zsidó bölcsektől tanultakat meg kellett

---

28 Lichtenstein Izsák: Talmud a vádlottak padján 5. o.

vizsgálja. Mit jelentenek ezek Annak a szemében, Akiben az ígéretet beteljesedtek? Aki nemcsak betöltötte a Tórát, de új alapokra is helyezte? Pál leveleiben látjuk azt, hogy végül megkapta a választ a Messiástól. Az ember nem igazul meg a Tóra végletekig kidolgozott, pontos megtartásával. A farizeusi tanítás, amely kínosan ügyel a Tóra megtartására, a betű szerinti betöltésre, senkit sem tesz igazzá Isten előtt. A Tóra, a „törvény cselekedeteivel”²⁹ nem érhet célba az ember. Pál azt tanítja, hogy a megigazulás útja a hit, amely Ábrahámától fogva példaként lett adva Izrael népe elé.³⁰ Ez Izrael számára különösen fontos, mert ők a Tóra végletekig pontos megtartásával akartak igazzá, cádikká válni. Izrael, *„mely az igazság törvényét követte, nem jutott el az igazság törvényére. Miért? Azért, mert nem hitből keresték, hanem mintha a törvény cselekedeteiből volna”* (Róm 9,31–32).

Lichtenstein rabbinak sok évszázaddal később ugyanaz a gondolatmenete, mint Saul rabbinak (Pál apostolnak). Az ő korára az az életforma, mellyel a Tórát kínos pontossággal igyekeztek betölteni, a rabbinikus zsidóságban öltött testet, és ennek az életformának a Talmud lett a legfontosabb „dokumentuma”. A rabbi vívódása három évében hamar átlátta, hogy a Talmud a hit útjában áll, ezért kellett már az első írásában a Talmudot a „vádoltak padjára ültetnie”. Ezt a

---

29 Pál használja ezt a kifejezést. A „törvény cselekedetei”, a Tóra betű szerinti pontos megtartása nem vezet üdvösségre. (Róm 3,28, Gal 2,16; 3,5.10 stb.)

30 Zsid 11; Ef 2,8–9 stb.

látását azonban a „zsidóság egy lelkes tisztelőjeként” fogalmazza meg, az írás teljes címe szerint.³¹

Később írt művében e probléma lényegét így összegezi:

A zsidó Talmud „az erkölcs és a szokások tanításának annyi sok szép gyöngyszemét tartalmazza, de a hit és megigazulás elveiben elmentmond az evangéliumnak? Mi legyen akkor a régi, tiszteletreméltó Talmuddal?”³²

AZ ÉN BIZONYSÁGOM

„»Izraelnek nem támadt többé olyan próféta, mint Mózes, de a világ nemzeteknek Isten támaszt egy prófétát, ugyanolyat, mint Mózes« (Midrás Jalkut Debarim 34). Ahol Mózes abbahagyta, ott kezdte el Krisztus.”³³

31 Egy másik írásában például a Talmud és az evangéliumok hasonlóságáról szól. „Igen – állítják sokan –, a Talmud vasfal, mely elválasztja Izraelt az evangéliumtól és Krisztustól. De nem azt tanítja a mindennapok tapasztalata, hogy épp a talmudisták azok, akik az Úr kegyelme által eljutottak az igaz felismerésre, teljes lélekkel az evangéliumot hirdetik, teljes szívvel Krisztus előtt hódolnak, Nevét magasztalják, szüntelenül Izrael Megváltójaként dicsérik, szívük minden rezdülésével szeretik Őt, és életük legszentebb feladatának tartják, hogy szegény testvéreiket tanítsák, jobb útra térítsék, és feléjük kiáltás: „Csókoljátok a Fiút, hogy meg ne haragudjék és el ne vesszetek az úton, mert hamar felgerjed az Ő haragja. Boldogok mindazok, akik Őbenne bíznak!” (Begegnungspunkte zwischen Juden und Christen 11. o.)

32 Lichtenstein, Isaak: Ein Geheimniss aus dem Talmud (Egy titok a Talmudból)

33 Lichtenstein, Isaak: Mein Zeugniß (Az én bizonyosságom) 13. o.

A második röpirat 1886 őszén jelent meg *Az én bizonyosságom* címmel. Amennyire nem foglalkoztak a zsidóság körében az első írással, akkora felháborodást váltott ki a második. *A Talmud a vádlottak padjánnak* tulajdonképpen pozitív visszhangja volt a zsidó sajtóban.³⁴ *Az én bizonyosságom* megjelenésére azonban így emlékszik vissza Moody: „olyan volt, mint a gránát robbanása”. Hatalmas felzúdulással fogadta az Osztrák-Magyar Monarchiában élő zsidó társadalom.³⁵ Ez nem is csoda, mert a rabbi ebben már sokkal nyíltabban szólt:

„Ami e sorok leírásakor félelmet kelt bennem, az az, hogy ha hallgatnék, a kövek kiáltanának, mert a Krisztusról szóló bizonyosságom annyira egyszerűnek, közérthetőnek és magától értetődőnek tűnik”³⁶ – kezdte el tanúságtételét.

Amit ebben a röpiratban őszintén megvallott, azt a gondolatot vitte végig egész életén keresztül. A rabbi felismerése kezdettől fogva több volt, mint Jesus messiási mivoltának hirdetése. *Az általa hirdetett evangélium Izrael népén belül tartotta meg a megtért zsidóságot.*

A kezdeti időket leszámítva, évszázadokon keresztül ugyanis az volt a gyakorlat, hogy egy hitre jutott zsidó beleolvadt a nemzetek különféle egyházaiba. Ez sokszor kényszer hatására történt, néhány esetben csak „sugallta” ezt a befogadó egyház, gyüle-

34 Egyenlőség (V. évf. 32. szám) 1886. aug. 8-i száma 7. o.

35 Kjær-Hansen, 2007.

36 Mein Zeugniß 5. o.

kezet. Ebből felmérhetetlenül sok kára származott aztán mind a zsidóságnak, mind a Gyülekezetnek. Mert a Gyülekezet ellenállása miatt az asszimilálódott zsidóság nem jelent meg népként minden más nemzet mellett a Messiás Testében. Így ambivalens módon a Gyülekezet elhitte, hogy a zsidók nem képesek megtérni. A zsidóság pedig elhitte, hogy rajta kívül nincsenek zsidók, hiszen a saját és az egyházak értelmezése szerint sem voltak már zsidók azok, akik megtértek a Messiáshoz. Hiába volt évszázadok alatt mindig zsidó maradék a Gyülekezetben, ez nem öltetett népként testet.

A rabbi olyan megtérésre és krisztuskövetésre hívott, ahol a zsidó megmarad zsidónak. Izrael szerepét egy új (vagy inkább az eredeti, „rég-új”) összefüggésben értette meg. Látta, hogy a megtért zsidóságnak gyökereit megtartva áldássá kell válnia a Messiás Testén belül, a „népek világosságává”. Ezt nem olyan elhívásként értelmezte, amit csak az apostolok idejében kellett betölteni, hanem olyannak, amely a történelem folyamán végig érvényes.

„Izrael minden bizonnyal papi birodalom, szent nép – ahogy a nap kiárasztja fényét, és minden bolygót megvilágít. Azaz Izrael a csipkebokorban lángoló tűz, az özvegy olajas korsócskája, mely minden szent lángot táplál; a kis lángocskák, amivel a nagy mécseseket meggyújtják.

»Én az Örökkévaló hívtalak igazsággal és megfogom kezedet; megóvlak és teszek a nép szövete-

ségévé, a nemzetek világosságává.« (Ézs 42,6)
Ez a nemes büszkeség, amiért voltaképpen drágán megfizetünk... (...)

De ahogy a valódi, igaz papnak súlyos hivatali kötelességeket, terheket kell viselni, hogy követésre méltó példa legyen, úgy a zsidóságnak is. Ahogy minden szerzetesrendnek megvannak a szabályzatai, erőpróbái, hogy biztosak legyenek abban, hogy tagjai a fenyegetéssel, nehéz akadályokkal szemben nem hátrálnak meg, a zsidóságnak is. Így kellett Izraelnek is megpróbáltatnia nélkülözésekkel, a nemzetek között Isten tiszta ideáját, az Egyetlenegybe vetett hitet megőrizni.”³⁷

Abban a korban, amikor a rabbi élt, ez az út még a zsidókereszténység körében is nagyon haladó gondolatnak számított. A zsidókeresztények ebben az időszakban *a keresztény felekezeteken belül látták a helyüket*, és a különböző egyházakból érkező nagyobb szervezetekbe tömörültek. Bár a rabbi is a „zsidókeresztény” kifejezést használja, de amit megélt és leírt, az a messiási zsidóság előfutárává teszi. Istentől egyéni vezetést kapva, az Újszövetség elolvasásán keresztül már akkoriban ugyanazt a látást kapta meg, mint amit napjainkban a messiási zsidó mozgalom képvisel.

Messzebb látott, mint sok kortársa. Látásának lényeges része volt, hogy Izrael meg fog érni a messi-

³⁷ Mein Zeugniß 9-10. o.

ási zsidó életre és szerepre. Ezzel a hittel teológiai értelemben egy pusztaságra állt, „a messiási Izrael földjére”, ahol akkor az életnek még semmi nyoma sem volt. De az újszövetségi Szentírásból megértette, hogy az, amit kompromisszumok nélkül képvisel, megjelenik majd, „...mert az idők jelei amellettszólnak, hogy *a megígért hajnalcsillag*³⁸ hamar fel fog ragyogni dicsőséges fényével sötét horizontunkon...”³⁹ Ebben a hitében a Gyülekezet értetlensége és ellenállása sem ingatta meg, és az a sok évszázad sem, amit népe a Messiás nélkül leélt. Szilárdan hitte, hogy Izraelnek csak azért volt sokáig lepecsételt levél az evangélium, mert még nem volt itt az idő a megértésére. De egyszer megelevenedik a „biztos prófétai beszéd”, és az evangélium megnyílik népének eredeti fényében, ahogy ő is meglátta. A maradék felismeri a Messiást, és végül az „egész Izrael” megvívja a nagy harcot, és Megváltójához tér:

„Jákob egyedül maradt fájdalomával a sötét, komor éjszakában, pőrén és elhagyatottan, védelem és támogatás nélkül, kiszolgáltatva a könyörtelen ököljognak, a hatalmasabb kényekedvének, és birkózott vele egy ember, amíg a *hajnalcsillag* feljött.”⁴⁰

38 „Én vagyok Dávid gyökere és nemzetsége, ama fénylő hajnali csillag”, mondja magáról Jézus a Jelenések 22,17-ben.

39 Mein Zeugniß 14. o.

40 Mein Zeugniß 13-14. o.